

NÁČ 2017: 7

Norgga mediagirjáivuohta – Nannejuvvon mediapolitihkka ássiide

1 Čoahkkáigeassu

1.1 Láidehus

Journalistihkka ja sorjjasmeahtun, redigerejuvvon ođas- ja áigeguovdilisáššiidmediat Norggas leat historjjálaš dehálaš áiggis. Stuorra struktuvrralaš rievdadusat mat vulget globála gilvodilis, teknologalaš ovdáneamis ja mediageavaheddjiid meanuin mielddisbuktet ahte justa dál eai gávdno ceavzilis gávpemodeallat ruhtadit stuorra osiid servodatdehálaš norgga journalistihkas.

Dálá dilis ja čuovvovaš jagiid ii leat mediapolitihkka dušše mediapolitihkka, muhto maiddá demokratiija- ja mediapolitihkka. Álbmotstivrra almmolašvuoda iežas infrastruktuvra dat lea nu garra deattu vuolde ahte lea sivva ballat ahte journalistihkka ii šat fargga deavdde iežas vealtameahtun rolla.

Nuppástuhttin- ja sirdináigodagas gáibida dát stuorra ja offensiivvalaš almmolaš doaibmabijuid. Ii fal jodihan dihtii ealáhuspolitihka ja gádjut ovttaskasfitnodagaid ja mediaid, muhto sihkkarastit ássiide ja servodahkii dehálaš journalistihka maid mii dárbbášat – servodatdehálaš journalistihka mii čuvge ássiid ja bidjá min searvat digaštallamiidda ja mearrádusaide, ja mii sihkkarastá ahte sorjjasmeahtun doaimmahusat kritihkalaččat čalmmustahttet ja guorahallet dan, mii ii doaimma servodagas. Dát mielddisbuktá sihkkarastit ja nannet infrastrukturdoaimma mii journalistihkas lea servodagas, ja man lea almmolaš mielovddasvástádus doarjut. Dát ovddasvástádus lea čielgasit nannejuvvon Vuodđolága 100. §:s.

Leat olu positiivvalaš ovdánandovdomearkkat dálá dilis – ovdamearkka dihtii ássiid alla mediageavaheapmi, searvan servodatdigaštallamii ja mediafálliid mearri. Lávdegotti deattuha sakka dáid beliid čielggadeamis. Leat almmatge čiekŋalis, negatiivvalaš

ovdánandovdomearkkat mat gáibidit daguid almmolašvuodas, ja mii danne lea lávdegotti váldofáddán.

Duođalaš dilli báidná lávdegotti viiddis evttohusaid rievdadit dálá almmolaš váikkuhangaskaomiid ja evttohit ođđa doaibmabijuid ja ortnegiid. Eanaš dain evttohuvvojit áigeráddjejuvvon áigodahkii, ja daid váikkuhusaid ferte árvvoštallat áigodaga áigge. Vuolggasadjin ja ulbmilin lea ahte eanemus lági mielde journalistihkas galggašii ruhtadit eará láhkai go bistevaš almmolaš doarjagiin. Eanemus sorjjasmeahtun journalistihkka guhkit áiggi vuollái lea álo dat mii ruhtada iežas, olgguldas ruhtadangálduid haga.

Dán áibbas erenoamáš dilis mas norgga journalistihkka lea dál ja čuovvovaš jagiid, dárbbášuvvo almmatge erenoamáš viiddis almmolaš árjaidjan – ieš servodaga vuhtiiváldima geažil, journalistihka infrastrukturolla geažil mii das lea álbmotstivrii. Almmolaš árjaidjan galgá leat aktiivvalaš ja vuoruhuvvon deavdda olu eará ruhtadanvugiid lassin. Čuovvovaš jagiid mii vásihat ahte norgga journalistihka ruhtadeapmi šaddá girjásat ja oažžut eanet ruhtadangálduid.

Lávdegotti stuorámus vuorjašupmi lea ahte menddo olu servodatdehálaš journalistihkas unniduvvo ja jávká dan oanehis áiggis mii dál lea, *ovdalgo* ceavzilis gávpemodeallat vejolaččat sáhttet ruhtadit dan. Dát lea riska man servodat ii berre váldit. Easka čuovvovaš jagiid mii oaidnit journalisttalaš váikkuhusaid historjjálaš stuorra bargoveagageahpedemiin ja gollogeahpedemiin maid norgga doaimmahuslaš birrasat leat bargan mañimuš jagiid. Mii vuohttigoahtit jo bohtosiid – čuoččuhuvvo ahte mánggat tematihkalaš jávkkohagat čuožžilit, ja ahte hárvvit lea resursagáibideaddji journalistihkka mii guorahallá ekonomii ja politihka, almmolaš ja priváhta sektora, vuđolaččat ja kritihkalaččat.

Lávdegoddi bivdá norgga politihkkáriid rievdadit mediapolitihka ja ođasmahttit almmolaš ortnegiiguin ambišuvnnaid jođáneamos lági mielde, ja mealgat jođáneappot go dássáži. Lea hoahppu.

1.2 Árvalusa huksehus ja kapihttalat

Mediagirjáivuodálávdegotti árvalusas leat ovcci kapihttala oktan dáinna čoahkkáigeasuin. 2. kapihttalis boahtá lávdegotti mandáhtta ja čoahkkádus ovdan. Lávdegoddi čilge dasto iežas áddejumi mandáhtas ja mo lávdegoddi lea bargan árvalusain.

3. kapihttal guorahallá lávdegoddi mediadieđalaš teorijja vuodul mii stáhta mediagirjáivuodaulbmil berrešii leat. Lávdegoddi čujuha earret eará dasa ahte gulahallanteorijja čujuha girjáivuoda golmma dimenšuvdnii: sáddejeaddjigirjáivuhta, sisdoallogirjáivuhta ja geavahangirjáivuhta. Lávdegoddi bidjá vuodđun dan ahte geavahangirjáivuhta lea dat bealli girjáivuodas mii lea mearrideaddji árvvoštallat gávdno go duohta mediagirjáivuhta. Lávdegoddi evttoha badjeulbmila mediagirjáivuhtii ja čilge dárkilit mii lea ulbmildajaldevttohusa duogázin ja mat váikkuhusat sáhttet leat ulbmilis.

4. kapihttal guorahallá gustovaš mediapolitihkalaš váikkuhangaskaomiid, Norggas ja eará riikkain, ja maiddái relevánta riikkaidgaskasaš reaidduid. Kapihttalis čilgejuvvojit váikkuhangaskaoamit mat leat čadnon álbmotsáddehahkii, njuolga ja eahpenjuolga ekonomalaš váikkuhangaskaoamit, ja deháleamos regulatoralaš váikkuhangaskaoamit mat leat relevanttat mediagirjáivuhtii.

5. kapihttal čilge mediaovdáneami doaibmafámuid, dása gullá dat mo teknologijja ja ođđa aktevrat mat hástalit gávpemodeallaid, leat rievadan norgga mediaaktevrraid eavttuid. Dasto guorahallá lávdegoddi mediamárkaniid gilvodili.

6. kapihttalis čilge lávdegoddi sáddejeaddji-, sisdoallo- ja geavahanbeliid mediagirjáivuoda stáhtusa Norggas ja eará riikkain. Lávdegoddi čilge álggus mo mediaeaiggádiid ja mediafáliid girjáivuhta, struktuvrralaš bealit ja girjáivuhta journalistaid ja doaimmaheddjiid gaskkas, oppalaččat muitala juoga sáddejeaddjigirjáivuoda birra. Dasto lávdegoddi referere journalistihka gáldogirjáivuoda ja jávkkoahagaid sisdoalloisikkademiide ja dutkosiidda, ja guorahallá interneahtha ja sosiála mediaid mearkkašumi sisdoallogirjáivuhtii. Geavahangirjáivuhta kártejuvvo márkaniikkademiid ja dutkamiid bokte mat máinnašit álbmoga iešguđet joavkkuid mediageavaheami ja ođđasiid geavahusa, ja dutkosiid bokte mat válddahit luohtámuša mediaide. Kapihttala loahpas čilge lávdegoddi mediagirjáivuoda stáhtusa dihto eará riikkain mat sáhttet čuvgehit Norgga dili.

7. kapihttalis lávdegoddi guorahallá mii mearkkašumiid mediaovdáneami dehálaš dovdomearkkain sáhtta leat almmolaš ságastallamii ja ovttaskas servodatmiellahttui. Guorahallama vuolggasadjin lea mediaovdáneami čilgehus 5. ja 6. kapihttaliin ja čilge vejolaš váikkuhusaid girjáivuoda (sáddejeaddji-, sisdoallo- ja geavahangirjáivuoda) golmma dimenšuvnna vuodul mii introduserejuvvui 3. kapihttalis.

8. kapihttalis leat lávdegotti ekonomalaš ja regulatoralaš váikkuhangaskaomiid evttohusat.

9. kapihttalis čilge lávdegoddi iežaset evttohusaid ekonomalaš ja hálldahuslaš váikkuhusaid.

1.3 Lávdegotti árvoštallamat ja evttohusat

Nu go dán kapihttala álggus lea namuhuvvon, de vásihit sorjjasmeahtun, redigerejuvvon ođasmediat viiddis rievdadusaid, maid sivvan leat teknologalaš ovdáneapmi, globála gilvodilli ja mediageavaheddjiid geavahanminstariid rievdadusat. Sajáiduvvan gávpemodeallat leat billašuvvamin.

Hedjonan sisabođut ja bargoveagaid geahpedeamit mielddisbuktet ahte resurssat mat doaimmahusain leat, eai šat leat doarvái sihkkarastit duohta mediagirjáivuoda.

Lávdegoddi oaivvilda leat stuorra riskan ahte journalistihkka mii lea dehálaš almmolaš ságastallamii, sáhtta geahpeduvvot ovdalgo ceavzilis gávpemodeallat leat ráhkaduvvon ja doarvái ceavzilat. Lávdegoddi evttoha danne mánggaid ođđa doaibmajuid ja ortnegiid. Eanaš evttohusat evttohuvojit áigeráddjejuvvon áigodahkii, ja daid váikkuhusaid ferte árvoštallat áigodaga áigge. Ovttamielalaš lávdegoddi doarju čielggadeami buot evttohusaid. Lávdegotti evttohusa oanehis geahčadeapmi lea vuolábealde.

1.3.1 Almmolaččat ruhtaduvvon álbmotsáddehat

Bistevaš, dásseidis politihkalaš ja ekonomalaš rámmat leat váikkuhan dasa ahte NRK dál lea okta dain deháleamos giella- ja kulturpolitihkalaš váikkuhangaskaomiin. Lávdegoddi čujuha dasa ahte Sturradiggi galgá meannudit Dieđ. St. 15 (2016–2017) Eit moderne og fremtidsretta NRK, dakka maŋŋá go čielggadeapmi lea geigejuvvon. Dieđáhusas guorahallet mo boahpteáiggis ruhtadit NRK, ođđa NRK-plakáhta, njealjejahkásaš stivrensignála mii lea čadnon NRK sisabođuide, stáhtalaš eaiggátvuoda sirdima vuodđudussii, stuorra valáštallandoaluid njuolggosáddema ja NRK-vuorkkáid viidásat geavaheami.

Dán oktavuodas áigu lávdegoddi prinsihpalaš sivaid geažil ákkastit ahte NRK eaiggátvuoda berre sirdit vuodđudussii. Dasto lávdegoddi evttoha čuoovvolit NRK mediagirjáivuoda ja geatnegasvuodas ovddasvástádusa dagahit iežas vuorkásidoalu olámuddui, ovdamearkka dihtii go raportere mo NRK váikkuha kommersiála mediaid ja ássiid oppalaš mediafálaldahkii, mii galgá dahkkot njealjejahkásaš stivrensignálaid olis.

1.3.2 Kommersiála álbmotsáddehat

Lávdegoddi deattuha mearkkašumi mii kommersiála álbmotsáddehagain lea leamaš norgga kultuvrii, cealkin- ja diehtujuohkinfriddjavuhtii, ja molssaeaktun NRK:i. 2016 golggotmánus geigii lávdegoddi oassečielggadeami kommersiála álbmotsáddehaga birra, mas lávdegoddi earret eará čujuha dasa ahte lea eahpesihkar sáhtta go márkán boahpteáiggis ruhtadit ođas- ja digaštallansisdolu, sisdoallokategorijaid nugo kultuvrra ja eallinoainnu, sisdoalu mii lea mánáid, nuoraid, boarrásiid ja gielalaš ja čearddalaš minortehtaid várás, kommersiála tv-kanálas. Dát márkánunnuma riska mielddisbuktá ahte sihke sisdoallo- ja geavahangirjáivuohta sáhtta hedjonit. Dasto lea eahpesihkar gávdno go ekonomalaš vuoddu bisuhit stuorra doaimmahusaid Oslo olggobealde ja guovtti sajis riikkas. Jus stáhta háliida leat sihkar ahte kommersiála álbmotsáddehat Oslo-guovllu olggobealde galgá bisuhuvvot, de mearkkaša dat ahte stáhta ásaha ođđa váikkuhangaskaomiid viidasat fievrridit dán.

Kulturdepartemeanta evttohii Dieđ. St. 14 (2016–2017) Kommersiell allmennkringkasting, Sturradiggái mo ráđdehus áigu sihkkarastit kommersiála álbmotsáddehaga mas váldokantuvra ja ođasdoaimmahus lea Bergenis. Lávdegoddi čujuha iežas oassečielggadeapmái ja evttoha ráđdehusa ráddjet vejolaš šiehtadusa kommersiála álbmotsáddehaga liigegoluid buhtadusa birra, guoskat dušše lineára tv:i.

Lávdegoddi evttoha dasto fállat ovttá riikaviidosaš rádiokanálii buhtadusa liigegoluid ovddas mat čatnasit fállat álbmotsáddehatsisdolu Oslo olggobealde. Ortnet berre ráddjejuvvo 3–5 jahkái, ja vejolaš buhtadusa váikkuhus ja boahpteáigásaš dárbbu analysa berre árvvoštallat ovdalgo ortnega vejolaččat guhkidit eanet.

1.3.3 Eahpenjuolga váikkuhangaskaoamit

Eahpenjuolga váikkuhangaskaomiin nugo ođasmediaid dálá nullamáksomearis (momsaluoitimis), lea oppalaš ulbmil ja fáttmastit buot doaimmaid mat addet dihto erenoamášvuodaid. Stáhta čadahii 2016:s lassiarvodivatspiehkastaga elektrovnnalaš ođasmediaid várás. Dát addá stuorra mediagirjáivuođa, mii viidodaga ja čiknodaga bokte lea addán geavaheddjiide áddejumi ja máhtu searvat servodatdigaštallamii, alla geavahussii ja eanet čuvgejuvvon almmolaš ságastallamii ja digaštallamii.

Almmatge leat dušše ođasmediat, main govdadit gokčēt servodaga, fáttmastuvvon spiehkastahkii. Lávdegoddi evttoha ahte dálá lassiarvodivatluvvon ferte gustot buot ođas- ja

áigeguovdilisáššiidmediaide. Dát mearkkaša ahte mediat mat gokčet unnán áššesurggiid, muhto gokčet daid čiekŋalit, maiddá galget fátmastuvvot. Lassiárvodivatluvvon ferte maiddá gustot ovttaskasartihkkaliid vuovdimii publikašuvnnain mat gullet momsaluoitimii. Dát sáhtta movttiidahttit ođđa gávpemodeallaid nugo mikromáksima.

Lávdegoddi evttoha dasto bargoaddivatluvvema norgga mediafitnodagaide mat rievtti mielde lea ođasvuđogat, dárbbášlaš ja gaskaboddosaš sirdinortnegin, mii lea ráddjejuvvon njealji jahkái. Evttohusa ákkastallet dainna ahte doaimmahuslaš mediat sirdináigodagas dárbbášit eanet doarjaga, ja ahte dakkár váikkuhangaskaoapmi doaimmašii dego oppalaš, eahpebyrokráhtalaš doaibmabidjun mas lea veaháš gaska politihkalaš eiseválddiide.

1.3.4 Njuolga váikkuhangaskaoamit

Njuolga váikkuhangaskaoamit nugo preassadoarjja lea ásahuvvon dihto vuostáiváldijovkui ja galgá buhtadit márkanunnuma dihto hámiid. Lávdegoddi oaivvilda ahte ođas- ja áigeguovdilisáššiidmediaid buvttadandoarjja lea veahkehan bisuhit sirrejuvvon preassa ja háliida erenoamážit deattuhit ahte doarjjaortnet lea váikkuhan báikkálaš aviissaid lassáneapmái, ja das lea leamaš mearkkašupmi báikkálaš mediagirjáivuhtii ja báikkálaš demokratiijii.

Preassadoarjaga rievdadeapmi 2014:s platforbmatorjjasmeahttun ortnegin lea dagahan ahte ekonomalaš váikkuhangaskaoamit rievtti mielde leat heivehuvvon ovdáneapmái ja láhčá dili rievdadit gávpemodeallaid digitála almmuheapmin. Lávdegoddi bidjá danne vuodđun ahte buvttadandoarjaga berre bisuhit, muhto evttoha mánggaid rievdadusaid:

- Lávdegoddi evttoha 750 000 kruvdnasaš unnimusmáksomeari báikkálaš aviissaide main deaddilanlohku lea gaskal 1000 ja 6000. Dát nannešii báikkálaš aviissaid mat leat dehálaččat báikkálaš demokratiijii, muhto mat dájvja vásihit stuorra innovašuvdna- ja rievdadanhástalusaid.
- Lávdegoddi evttoha njealji jagis mieđaid mieđaid heaittihit erenoamáš doarjamáksomeari nummar guokte-mediaide Oslos, Bergenis, Stavangeris ja Troanddimis. Dát ožžot dasto doarjaga seamma máksomeari vuodul go eará nummar guokte-mediat. Lávdegoddi čujuha dasa ahte nummar guokte-mediaid márkandilálašvuodat leat rievdan, ja oaivvilda evttohusa dagahit govttolat doarjjajuohkima ja áiggi mielde veahkehit geahpedit doarjjasorjavašvuoda dási.

- Lávdegoddi evttoha geahpedit dynámalaš doarjjarájá oktagaslaš doarjjavuostáiváldiide 27 %:i doaibmagoluin, seamma stuorra supmiiguin jahkásaččat njealji jagi badjel. Lávdegoddi oaivvilda evttohusa váikkuhit doarjjarámma govttolat juohkimii, ortnega legitimizehta nannemii ja doarjjasorjavašvuoda geahpedeapmái.
- Lávdegoddi evttoha vuoitogáržžideami álkideami dálá buvttadandoarjjanjuolggadusain vai movttiidahtta eanet investeremiidda ja eanet sirrejuvvon eaiggátvuhtii.
- Vai sihkkarastá buoret einnostahttivuoda, de evttoha lávdegoddi ahte buvttadandoarjaga doarjjarámma mearriduvvo njeallje jahkái hávállassii, ja ahte rámma muddejuvvon jahkásaččat bálká- ja haddegoargnuma olis.
Lávdegoddi oaivvilda ahte ankke ráddjejuvvon áigodahkii dárbbášuvvojit eanet ortnegat, mat sihke sáhttet oččodit ođđa ceavzilis gávpemodeallaid, ja mat sihkkarastet servodatdehálaš journalistihka.
- Lávdegoddi evttoha ahte njealji jagi áigeráddjejuvvon ortnegin ásahuvvo sierra rámmastivrejuvvon doarjja ođasmediaide mat leat nuvttá geavaheaddjái. Lávdegoddi evttoha várret 20 miljovna kruvna jahkásaččat doarjjaortnegii geahččalanáigodagas. Doarjja juhkkokuvvon duodášuvvon geavaheaddjilloguid vuodul.
- Lávdegoddi evttoha ásahit doarjjaortnega ođasmediaid innovašuvdnaprošektii mii galgá bistit njeallje jagi. Lávdegoddi evttoha várret 30 miljovna kruvna jahkásaččat ortnegii, ja ahte supmi vejolaččat sáhtta lasihit jus bohtosiid jotkkolaš árvvoštallamat čájehit dan.
- Lávdegoddi evttoha ásahit doarjjaortnega man ulbmilin lea movttiidahttit servodatdehálaš journalistihka mas rámma lea 20 miljovna kruvna. Lávdegoddi evttoha ahte servodatdehálaš journalistihka doarjjaortnegis sáhtta addit doarjaga čearddalaš ja gielalaš minortehajoavkkuid ođasmediaide.

Lávdegoddi evttoha dahkat sámi mediaid doarjaga platforbmanetrálan vai movttiidahtta innovašuvna ja beaktilat distribušuvna, ja nu deavdit mediagirjáivuoda mihttomeari.

Lávdegoddi evttoha seamma siva geažil heaittihit erenoamáš distribušuvnadoarjaga Finnmárkku báberaviissaide, ja ahte ruđaid bidjá dábálaš buvttadandoarjjan.

Lávdegoddi ii leat evttohan eará váikkuhangaskaomiid mat erenoamážit gusket dasa ahte movttiidahttit doaimmahuslaš sisdoalu investeremiid govdamedian. Lávdegoddi ávžžuha dattetge, jus oaidná ahte govdamediaid negatiivvalaš ovdáneapmi lassána ja regionála ja riikaviidosas mediaid doaimmahuslaš gokčan hedjona, čielggadit eanet, eará

váikkuhangaskaomiid lassin, vel ovttá doarjjaortnega mii bálkkaša investeremiid doaimmahuslaš sisdoalus eanet go dálá váikkuhangaskaoamit.

1.3.5 Stuorradiggediedáhus mediaid dili birra ja njealjejagibirrajohtu

Lávdegoddi sávvá ahte suorggi ulbmiliid ja váikkuhangaskaomiid geahčadit jámma, ja evttoha ahte ráđđehus juohke njealját jagi bidjá ovdan govda stuorradiggediedáhusa mii mediaovdáneami vuodul árvvoštallá mediapolitihkalaš ulbmiliid ja váikkuhangaskaomiid.

Departemeanta lea evttohan ahte ráđđehus bidjá ovdan njealjejahkásaš stivrensignála evttohusa NRK ekonomalaš rámmaid birra stáhtabušeahtas, vuosttaš gearddes 2019 bušeahttaproposišuvnnas. Lávdegoddi evttoha ahte ekonomalaš váldorámmaid vástideaddji stivrensignála mediasuorggi eará váikkuhangaskaomiid hárrái, mearriduvvo njealje jahkái háválassi.

Mearrádusat almmolaš váikkuhangaskaomiid ortnegiid birra berrejit eanemus lági mielde leat vuđolaččat ja fáktávuđogat. Lávdegoddi evttoha danne ovttastahttit jeavddalaš, empiralaš iskkademiid vai lea mielde váikkuheamen eanet máhttovuđot mediapolitihkalaš mearrádusaide.

1.3.6 Eará evttohusat

Mediapolitihkka ovtasdoaimmá eará sektoriiguin ja sulastahtá daid. Lávdegoddi evttoha muhtun evttohusaid maid ulbmilin lea ovddidit mediagirjáivuoda doaimmabijuid bokte eará politihkkasurggiin:

- Girjerájuspolitihkka
- Filbmapolitihkka
- Oahpahus- ja dutkanpolitihkka
- Ealáhus- ja IKT-politihkka
- Hálddašanpolitihkka
- Vearropolitihkka